

Pertti Lappalainen

Politiikan tyylisyys

Virtuoosimaisuus on taito, joka tavallisesti liitetään esittäviin vaan ei luoviin taiteisiin. Se tarkoittaa esittämistapahtumaa itseään, mutta ei tekemisellä aikaansaatuja tuotteita. Poliitiikka voidaan metaforisesti rinnastaa esittäviin taiteisiin ja siten virtuoosimaisuuteen. Kuten esittävät taiteilijat (tanssijat, näyttelijät, muusikot jne.) kaipaavat yleisöä näyttääkseen taitonsa, myös toimivat poliitikot kilpailevat yleisöistä esittäytymisellään.

Esittäville taiteilijoille ja toimivilla poliitikoilla on ainakin kaksi yhteistä piirrettä, molemmat ovat esittäytyessään riippuvaisia muista ihmisistä ja molemmat tarvitsevat julkista tilaa. Tällainen ilmestymisen tila ei suinkaan ole olemassa annettuna tai automaattisesti, vaan toiminnan poliittisuus merkitsee juuri virtuoosimaisuuden mahdollistavan tilan muodostamista ja ylläpitämistä. (Ks. Arendt 1961, 153-154)

Toiminnan poliittisuuden taidokkuutta voidaan havainnollistaa myös poliittisen tyylin käsitteen avulla. Iowan yliopiston retoriikan ja viestinnän professorin Robert Harimanin teos *Political Style. The Artistry of Power* lienee ainoa tutkimus, jossa on pyritty eksplisiittisesti määrittelemään ja havainnollistamaan käytännön esimerkkien avulla poliittisia tyyliä. Vaikka tämä artikkeli rakentuu pitkälti Harimanin teoksen pohjalta, tarkoitukseni ei ole esittää tavanomaista kirja-arviota. Pyrin sen sijaan täydentämään ja esittämään erilaisia näkökulmia Harimanin aloittamaan tyylianalyyysiin. Tarkastelen erityisesti sitä, mitä ovat nimenomaan *poliittiset* tyylit. Mielessäni on siis ajatus, että poliittiset tyylit ovat jollakin erityisellä tavalla omaleimaisia.

Poliittiset tyylit

Hariman erottaa teoksessaan neljä erilaista poliittista tyyliä, realistisen tyylin, hovityylin, republikanistisen tyylin ja byrokraattisen tyylin. Machiavellin ajatukset ovat inspiroineet *realistisen tyylin* määrittelyä. Sille on ominaista poliittisen maailman näkeminen luonnontilana ja poliittisten toimijoiden pitäminen rationaalisti laskelmoivina vallantavoittelijoina ja etujensa ajajina.

Hovityyli keskittyy suvereenin hallitsijan persoonan korostamiseen puhetaidon sijasta. Tässä yhteydessä Harimanin perusaineisto on puolalaisen kirjailijan Ryszard Kapuscynskiin teos *The Emperor*, joka kertoo Haile Selassien hovin viimeisistä päivistä. Hariman ei kuitenkaan rajoitu pelkkään perusaineistonsa vaan rinnastaa uhkarohkeasti pop-tähti Madonnan julkisen esiintymistyylin Haile Selassien hovityyliin sekä painot-

taa hovityylin merkitystä nykyisissä joukkotiedotusvälineissä. Hovimaisuuden ilmeneminen ilman selkeästi aidattua hovia on Harimanin mielestä tyyppiesimerkki postmodernistisesta kulttuurista; esimoderni käytäntö on noussut fragmentoituneessa muodossa uudelleen esille massamedioiden propagoimana.

Republikanistiselle tyylille on ominaista retorinen virtuoosisuus parlamentaarisisessa kulttuurissa. Hariman on löytänyt ainekset tämän tyylin erityispiirteiden analyysille Ciceron teksteistä, jotka korostavat verbaalista tekniikkaa, konsensuksen tavoittelua, kansalaishyveitä ja huomaavaista käyttäytymistä (civility). Hariman pitää nykyisenä esimerkkinä republikanistisesta tyylistä Vaclav Havelin esiintymistapaa. Havelhan on kiinnittänyt huomiota em. seikkojen ohella erityisesti hyvään makuun ja julkisten tapojen yleiseen tasoon, jotka ovat olleet keskeisiä elementtejä Tsekkoslovakian uudelleendemokratisoimisessa. Hariman on havainnut republikanistisia piirteitä myös William Clintonin tavassa hoitaa presidentin tehtäviä.

*Byrokraattinen tyyl*i kuuluu virastokulttuuriin. Se painottaa juridisia määritelmiä, hierarkista rakennetta, virkaethosta ja ennen kaikkea kirjoitetun tekstin merkitystä. Byrokraattiseen tyyliin kuuluu erottamattomasti instrumentaalinen rationaalisuus sekä tiedon tuotanto, kontrolli ja tulkinta. Hariman kuvaa tätä tyyliä Franz Kafkan teosten pohjalta.

Poliittisen tyylin erityisyys

Hariman väittää, että esteettinen ulottuvuus sisältyy aina poliittiseen tyyliin. On varmaankin kiistatonta, että medialisoituminen on tehnyt politiikan puolustuskyvyttömäksi esteettistä manipulointia kohtaan ja että toimijoiden esittäytymisestä on tullut poliittisen elämän erottamaton osa. Korostan kuitenkin, että politiikan estetisoituminen ei ole niin väistämätön ilmiö kuin Hariman esittää. Esimerkiksi Michael Oakeshott on todennut, että politiikkaan kuuluu "inhimillisille asioille tyyppinen

erehtyminen ja mielettömyys (puhumattakaan kieroudesta)" (Oakeshott 1975, 165). Erityisesti realistinen tyyl voi ilmetä kaikkea muuta kuin esteettisellä tavalla, esimerkiksi tietynlaisena raadollisuutena tai korruptoituneisuutena. Tämä koskee poliittisten tapahtumien 'organisointia' sekä tilanteiden ja kysymysten määrittelyn tapaa eli poliittista arviointikykyä, joka tarkoittaa tilanteen tai tapahtuman näkemistä kaikkien osallisten eikä vain omasta näkökulmasta (ks. Arendt 1961, 221). Poliittisessa arvioinnissa on pystyttävä huomioimaan mahdollisuus toimia mitä erilaisimmilla ja yllättävimmillä tavoilla, jolloin esteettinen ulottuvuus tuskin on kovin oleellinen.

Kutsun mahdollisuutta toimia ennalta arvaamattomasti *poikkeuksen politiikan tyyliksi*. Sillä on paljon yhteistä Harimanin realistisen tyylin kanssa. Poikkeuksen politiikka juontuu Hannah Arendtin toiminnan ja vallan potentiaalisuuden käsitteiden keskinäisestä logiikasta. Olen tulkinnut tätä sidosta siten, että

valta tarkoittaa yhtäältä mitä erilaisimpien toiminnallisten ryhmittymien olemassaoloa ja niiden aktualisoimaa yllätystä tai poikkeusta sekä toisaalta uusien toimintaryhmittymien muodostumista. Selkeä poikkeuksen politiikan tunnusmerkki on eri toimintaryhmittymien välinen konflikti (ks. tarkemmin Lappalainen 1995a ja 1995b).

Yksi ääriesimerkki realistisen tyylin raadollisuudesta on poliittinen salamurha. On suorastaan omituista analysoida sitä esteettisestä näkökulmasta. Kokonaan toinen asia on se tyyli, jolla salamurhasta kerrotaan yleisölle. Tällöin esteettiset ulottuvuudet eivät ole poissuljettuja. Salamurha on toisin sanoen erilainen poliittinen tapahtuma kuin kertomus siitä ja nämä kaksi tapahtumaa ovat myös tyyllillisesti aivan erilaisia.

Metodologiset ongelmat

Voitaisiinkin toisaalta puhua konkreettisista tapahtumista sekä toisaalta tavoista, joilla luodaan ilmapiiriä tai ymmärrystä konkreettisista tapahtumista. Kyse on erilaisista poliittisen toiminnan jäljistä tai merkeistä. Ne ilmenevät erilaisina aineistoina, joiden merkitys todellisuudessa vaihtelee. Ja metodi, jolla erilaisia aineistoja tutkitaan, riippuu aineistojen ontologisesta asemasta. Näin ollen ei voida sanoa yksiselitteisesti, että esimerkiksi retoriikka on kelvoton tutkimusmenetelmä, vaan menetelmän on oltava sopusoinnussa aineiston ontologisen aseman kanssa. Mikäli näin ei ole, menetelmä ei ole selitysvoimainen. Esimerkiksi retoriikka soveltuu erinomaisesti ymmärryksen luomisen keinojen tutkimusmenetelmäksi mutta ei esimerkiksi poliittisten salamurhien konkreettisten yksityiskohtien analyysivälineeksi. Eri koulukuntien väliset kiistat menetelmien paremmuudesta ovat täysin turhia, jos ei ymmärretä tutkimusmenetelmän riippuvuutta aineiston asemasta todellisuudessa.

Hariman on saanut sopimaan samaan tutkimukseen analyysit Machiavellista Madonnaan sekä Cicerosta Clintoniin. Tiukka kontekstuaalisti ei varmaankaan hyväksyisi Harimanin tulkintatapaa liittyvää ikuisten tai pysyvien ongelmien ajatusta eikä tekisi johtopäätöksiä nykyisistä poliittisistä ilmiöistä klassikkotekstien pohjalta. Hariman ei kuitenkaan pidä itseään poliittisen ajattelun historian tutkijana eikä sen vuoksi halua keskittyä tiukasti aikaan ja paikkaan sidottuihin ongelmiin, joihin klassiset tekstit ovat vastauksia. Hänen tutkimustavoitteensa on toinen ja sen vuoksi hän on myös tulkinnut aineistoaan toisella tavalla kuin kontekstuaalisti. Hariman pitää menneisyyden tekstejä inspiraatiolähteinä, joiden pohjalta hän on pyrkinyt kehittämään politiikan teoriaa sekä niiden avulla koettanut analysoida nykyisiä konkreettisia poliittisia tapahtumia. Menneisyyden tekstien tulkintatapa toisin sanoen riippuu oleellisesti tutkimusintresseistä. Harimanin lukutapa on kuitenkin ongelmallinen siinä mielessä, että se voi helposti johtaa ylitulkintoihin ja aineiston kontekstisidonnaisen merkityksen täydelliseen peittymiseen. On kuitenkin mahdotonta yleispätevästi sanoa, missä määrin tekstin kirjoittajan alkuperäistä tarkoitusta tulisi

kunnioittaa ja miten pitkälle meneviä tulkintoja hänen teksteistään voidaan tehdä. Joka tapauksessa Hariman tuntuu pysyvän kohtuuden rajoissa.

Toinen vaikea metodologinen ongelma on Harimanin erottamat tyylien ideaalityypit. On kyseenalaista, voidaanko kaikenlainen poliittinen toiminta luokitella kuuluvaksi johonkin ideaalityyppiin. Kysymys on toisin sanoen siitä, onko jokaisella poliittisella toimijalla oma tyylinsä, jota ei ole mahdollista puristaa *täysin* johonkin tiettyyn kategoriaan. Onko poliittinen toiminta aina ainutkertaista vai onko se idealistettavissa? Tämä ongelma palautuu täsmällisten ja ankarien tieteiden väliseen kiistaan. Täsmälliset tieteethän pyrkivät mm. "puhdistamaan" yksittäiset ja ainutkertaistapahtumat ideaalitapaetuksiksi, joissa ei voida enää havaita satunnaisia piirteitä. Ankarat tieteet puolestaan etsivät ilmiöiden merkityksiä, jotka aina ovat ainutkertaista (ks. Varto 1992, 12-16).

Ankarien tieteiden esittämä vaatimus on todellakin ankara mutta relevantti, mikäli halutaan selvittää tutkimuskohteen konkreettinen merkitys. Ajatellaanpa esimerkiksi täsmällisten

tieteiden ideaalien mukaisesti tehtyjä äänestysaktiivisuuden ja puoluevalinnan selitysmalleja. Kansalaiset voivat niiden mukaan esimerkiksi käydä sitä vilkkaammin äänestämässä mitä korkeampi heidän sosiaalinen asemansa on (ks. tästä esim. Noponen 1992, 263-290). Tällaiset selitysmallit eivät pysty huomioimaan yksittäisen kansalaisen ainutkertaista äänestysmotiiveja, vaan käsittelevät äänestäjiä erilaisina ja erisuuruisina ryhminä, eräänlaisina ideaalityyppisinä kollektiivipersektiona, jotka käyttäytyvät yhdenmukaisesti. Näin yksittäisen kansalaisen valinta- ja osallistumispäätöksen merkitys tutkimuskohteena helposti tuhoutuu ja empiiriseksi aiottu tutkimus ei pystykään selittämään konkreettista todellisuutta vaan vääristää sitä.

Ideaalityypit eivät kuitenkaan ole käyttökeltvottomia analyysivälineitä.

Esimerkiksi Harimanin erottama hovityyli voi kuvata osuvasti jonkun poliitikon toimintatapaa yleisesti. Suomalaisen politiikan lähihistorian ehkä tunnetuin hovi oli muodostunut Urho Kekkosen ympärille. Myös viime vuosien pääministerien liepeillä parveillut runsaslukuinen avustajakunta antaa vaikutelman hovista. Tällainen hovityyli ei kuitenkaan kerro oikeastaan mitään siitä, miten tuo hovi toimii joissakin tietyissä tilanteissa. Hovihan voi esimerkiksi tukeutua erityisen taitavaan retoriseen taivutteluun, ts. se voi käyttää republikanistista tyyliä laskelmoidakseen itselleen etuja realistien tavoin.

Hariman ei pohdi erilaisten poliittisten tyylien keskinäistä vuorovaikutusta. Pidän tyylien keskinäisen järjestyksen ytimenä realistista tyyliä tai poikkeuksen politiikkaa, joka on ongelma, johon muut tyylit pyrkivät vastaamaan tai reagoimaan. Haluan erityisesti korostaa, että muut tyylit vain *pyrkivät* ratkaisemaan poikkeuksen ongelman.

Valta ja poliittiset tyylit

Harimanin teoksen ehkä mielenkiintoisinta antia on tyyliin

kytkeytyvät vallan muodot. Analysoidessaan hovityyliä Hariman esittää, että valta on taitavan näytöksen sivutuote. Tämä havainto sopii erityisesti *odotustuotoksi* kutsumaani poliittiseen tyyliin. Tarkoitan odotustuotolla mitä erilaisempia tulevaisuutta koskevia visioita, jotka voivat olla sekä myönteisiä että kielteisiä (ks. tarkemmin Lappalainen 1995a). Niitä on mahdollista esittää juuri siksi, että poikkeuksen politiikka on luonut avoimen ja epävarman tulevaisuushorisontin. Odotusten tarkoitus on näin pyrkiä esittämään mahdollisia ratkaisuja poikkeustilanteeseen. Jos valtaa pidetään mahdollisuutena, on myös mahdollista esittää erilaisia odotuksia ja – ennen kaikkea – niitä pidetään tasavertaisena. Tarkoitan sillä sitä, että poikkeustilanteen (esimerkiksi taloudellisen laman) ratkaisu eli odotus ei ole saavuttanut hegemonista asemaa, että useiden poliittisten toimijoiden odotukset noteerataan yhtä lailla. Mahdollisuus hyödyntää julkisuutta näytöksen avulla merkitsee vallan potentiaalisuutta ja saavutettu julkinen asema antaa tilaisuuden käyttää valtaa institutionaalisella eli asemoituneella tavalla. Näytöksen avulla hankittu valta on todellakin potentiaalista. Ei ole mahdollista tietää etukäteen, keistä tulee tällä tavoin vallankäyttäjiä. Näin hankittu valta myös saattaa kadota yhtä nopeasti kuin se on tullutkin ja näytöksellä saavutettu valta-asema tuskin voi pysyä muuttumattomana pitkään. Jos valta on mahdollisuus, yksikään odotus ei ole saavuttanut hegemonista asemaa ja yhdestäkään odotuksesta ei ole tullut kyseenalaistamatonta ja täydellistä tulevaisuushorisontin sulkemiskeinoa. Mahdollisuus esittää odotuksia on analoginen retorisen tilanteen hyödyntämisen kanssa; siinähan eri toimijat näkevät erilaisia mahdollisuuksia kommunikaatioon, joka voi muuttaa tuota tilannetta (ks. Summa 1989, 94-95).

Odotusten tiukka kontrolli on edelliselle vastakkainen tapa käyttää valtaa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että odotusten ajatellaan kasvavan suoraan menneisyydestä, joka näin auktorisoi tulevaisuutta. Tarkalla odotusten kontrollilla eli välttämättömyysretoriikalla yritetään tehdä tietynkaltaisista odotuksista vallitsevia. Näillä näkemyksillä on paljon yhteistä erään byrokraattisen tyylin ominaisuuden kanssa. Hariman esittää, että “tieto on todellakin valtaa byrokraattisessa elämässä, mutta avain tietoon on kirjoitettujen dokumenttien kontrolli ja tulkinta” (s. 157). Tähän voitaisiin lisätä, että vallanpitäjä on henkilö, jonka tulkinnasta tulee vallitseva tai hegemoninen ja tässä prosessissa näytöstaito on keskeinen tai kuten Hariman ilmaisee, vallanpitäjä on “kirjoitetun tekstin auktoritatiivinen tulkitsija” (s. 165). Tätä ajatusta voidaan soveltaa kirjoitetun tekstin lisäksi myös esimerkiksi poliittisiin tapahtumiin, päätöksiin, toimintastrategioihin jne.

Hariman esittää vallan luonteesta vielä yhden hyvin mielenkiintoisen ajatuksen. Hänestä valta tarvitsee aina yleisön, jonka koostumus on vaihteleva; toisin sanoen ei voida ennakolta määrittellä, missä valta kulloinkin ‘sijaitsee’ ja valtasuhteiden osapuolet kussakin tapauksessa ovat. Poliittisten toimijoiden täytyy aina kiinnittää huomiota mahdollisten yleisöjen mahdollisiin reaktioihin. Tällainen yleisösuhde tekee vallasta todellakin potentiaalisen eli valta on, kuten Hariman toteaa, “spontaanina, eläväistä ja epävakautta” (s. 73). Tällainen valta kytkeytyy myös poikkeuksen politiikkaan tai Harimanin erottamaan rea-

listiseen tyyliin.

Luonnehdittaessa poliittisia tyyliä on oleellista huomiota myös eri tyyliin sisältyvien valtatekniikkojen keskinäis-suhteisiin. Hariman viittaa tähän problematiikkaan todetessaan, että “jokin karismaattinen ilmestys olisi tervetullut katkos/repeämä pitkälle kehittyneessä modernistisessa maailmassa” (s. 193-194). Pidän tällaista karismaattista ilmestystä rationalistisen politiikan vastavoimana; se on poikkeus, joka murtaa rutiinistuneet automaattiset prosessit. Karismaattiseen ilmestykseen liittyy kuitenkin vaikea ongelma tai suoranainen vaara. Kuten Hariman huomauttaa, tällaisesta vallasta voi tulla “todellinen suljettu järjestelmä” (s. 194). Suljetuksi, staattiseksi ja autonomiseksi alueeksi ymmärretty valta houkuttelee korruptioon (ks. tarkemmin Lappalainen 1995a).

Harimanilla on kuitenkin vastaus tähän vallan lahoamisen ongelmaan. Hän painottaa, että “samalla tavalla kuin ei ole vain yhtä tyyliä, ei myöskään ole yhtä vallan muotoa” (s. 195) ja että politiikka ei tarkoita “varmuutta vaan pikemminkin epävarmuutta, monimutkaisuutta ja levottomuutta” (s.195) ja että “valta on aina epätäydellistä” (s. 195). Jos politiikka ja valta ovat tällaisia, ne tekevät yhteiskunnasta dynaamisen, luovat liikettä, joka estää sisäistä rappeutumista ja korruptoitumista. Eri poliittisten tyylien kilpailu tai jatkuvan konflikti poikkeuksen politiikan ja sen vastavoimien välillä on ratkaisu poliittisen maailman sisä-

sen lahoamisen mahdolliseen ongelmaan. Tällainen dynaamisuus saattaa näyttää ideaaliselta tilanteelta. Se johtaa – tai paremminkin – on jo johtanut hyvin vaikeisiin ongelmiin. Tarkoitan ympäristövauriolta, jotka johtuvat siitä, että poikkeuksen politiikka on tunkeutunut myös luontoon eli ihmisten toiminta ei ole pystynyt sopeutumaan luonnon tapahtumien rytmeihin (ks. tarkemmin Lappalainen 1996). Michel Serres on ilmaissut tämän fundamentaalisen ongelman osuvasti: “Elämme välittömän eräpäivän oloissa” (Serres 1994,

5.5). Emme toisin sanoen piittaa tekemisemme pitkän aikavälin seurauksista.

Retorinen virtuosisuus tietona ja taitona

Hariman pitää retorista virtuosisuutta republikanistisen tyylin oleellisimpana ominaisuutena. Hariman korostaa, että republikanistinen tyyli on hyvän hallitsemisen ehto ja että se tähtää kansalaisten aktivoimiseen. Väitän, että tietynlainen ja tietynasteinen valistuneisuus, so. tieto poliittisena argumenttina, kytkeytyy tähän tyyliin. Hariman näyttää myöntävän tämän itsekin, sillä hänestä republikanistinen tyyli edistää elitismia. Tietyt byrokraattisen tyylin piirteet, kuten tiedon tuotanto, kontrolli ja tulkinta voivat siten olla myös republikaistisen tyylin tunnusmerkistöä. Tieto on tai siitä helposti tulee republikanistisen tyylin käytetyin argumentti, jolloin sillä on paljon yhteistä *rationalistiseksi politiikaksi* kutsumani tyylin kanssa.

Rationalistinen politiikka luottaa tieteisiin, jotka pystyvät ratkaisemaan yhteiskunnalliset ongelmat. Tieteellinen suunnittelu ja rationaali laskelmointi voivat ehkäistä ja poistaa yhteiskunnalliset riskit ja epävarmuudet ja näin tehdä politiikasta yhteiskunnallista insinööriä (social engineering). Tavoite on tehdä yhteiskunnasta häiriöttömästi toimiva kone (ks. tarkemmin Oakeshott 1947 ja 1948). Täten rationalistinen politiikka on poikkeuksen politiikan vastavoima.

Esimerkiksi osallistuvan eli välittömän demokratian teoreetikot ovat tähänneet kansalaisten aktivoimiseen luottamalla valistukseen. He ovat edellyttäneet sitä, että ihmisten poliittisen velvoittavuuden pitää kohdistua edustajien sijasta lähimmäisiimme. Tällainen velvoittavuus voi muodostua poliittisen kasvatuksen sekä pienyhteisöihin sosiaalistumisen tuloksena. Teoreetikot ovat lisäksi vaatineet, että valta on jaettava nimenomaan aktiivisten ja kiinnostuneiden ihmisten ryhmille. Valtiota pienempien ryhmien jäsenet ovat tehokkaita poliittisia toimijoita ryhmissä saamallaan harjoituksen vuoksi (ks. esim. Walzer 1970, 7 ja 111). Osallistuva demokratia on nimenomaan ihmisten persoonallisuuteen vaikuttava mekanismi. Kansalaiset kehittyvät tai valistuvat osallistuvan prosessin kautta, minkä vuoksi kasvatusta laajasti ymmärrettyä on osallistumisen tärkein tavoite. Se ylläpitää itse itseään kasvattavan vaikutuksen ansiosta. Osallistumisen prosessi kehittää ja vahvistaa yksittäiseltä kansalaiselta vaadittavia laadullisia ominaisuuksia (ks. Pateman 1970, 24-43).

Teoreetikot olettavat, että osallistuva demokratia on yksilöiden kehityksen maksimointiin pyrkivä yhteisön hallitsemisen muoto. Sen keskeisin tavoite, hyvä elämä ja uusi osallistujaihminen eli *homo participans*, joka on tietoinen itsestään ja muista (ks. Mason 1982, 185-200), on kuin suoraan Harimanin mainitsemasta republikanistisesta tyylistä. Poliitiikka tarkoittaa tämän demokratiateorian mukaan osallistumista; politiikka ulottuu toisin sanoen yhtä laajalle kuin osallistumiskanavat. Poliitiikka on "aina siellä missä ihmiset kokoontuvat tekemään ja päättämään asioita yhdessä" (Mason 1982, 14).

Poliitiikan tunnistamisen ja paikantamisen kriteeri osallistuvassa demokratiassa on yhteistyö sekä stabiilisuuden ja harmonian ylläpitäminen. Kuten edellä nähtiin, republikanistinen politikointityyli pyrkii samalla tavalla konsensuksen luomiseen. Yhteistyö toiminnan ideaalina sisältää rationalismin ajatuksen. Ihmisten oletetaan kykenevän suunnittelemaan strategioita ja soveltamaan ne kitkattomasti käytäntöön päämäärien saavuttamiseksi. 'Varsinaista' tai 'aitoa' poliittista toimintaa on ryhmän päätöksentekoon liittyvä tietoinen strateginen suunnittelu (ks. Mason 1982, 17-18). Toisin sanoen vahva rationalistinen politiikan ulottuvuus sisältyy väistämättä osallistuvaan demokratiin. Se siis uskoo ihmisten 'hyvyyteen' tai 'koulutettavuuteen'. Rationalistisen politiikan ideaali on yhteiskunta, jossa suuri joukko valistuneita tai oppineita ihmisiä itse päättää omista asioistaan sopusoinnussa keskenään. Osallistuvasta yhteiskunnasta on haluttu kitkeä pois vallantavoittelu eli mahdollisuus valtaan, koska se voisi saattaa idyllin häiriötilaan (ks. tästä Mason 1982, 197). Tämäkin osaltaan kertoo toisaalta rationalistisen tai

republikanistisen tyylin ja toisaalta poikkeuksen politiikan tai realistisen tyylin konfliktoivasta vuorovaikutuksesta.

Rationalistiseen tai republikanistiseen tyyliin liittyy vielä ainakin yksi mainitsemisen arvoinen ongelma. Tiedon merkitys poliittisen vakuuttamisen keinona sekä yhteiskunnallisten ongelmien määrittelemisessä johtaa uuteen vaikeaan tilanteeseen. Jos erityistieto praktisen tiedon sijasta on aktiivisen osallistumisen ehto ja jos yhteiskunnallisten ongelmien havaitseminen ja ratkaiseminen edellyttää erityistietoa, ajaututaan helposti eräänlaiseen tiedolliseen aristokratiaan kansalaisten tasa-arvoon perustuvan demokratian sijasta.

Kertovuus poliittisena tyylinä

Eritellessään republikanistista tyyliä Hariman viittaa kahteen politikoinnin tapaan, joita pidän esimerkkeinä omaleimaisesta tyylistä. Ensiksi hän mainitsee sankarimyytit. Republikanistiseen tyyliin tukeutuva poliitikko saa sankarimaineen, jos hänellä on taito esittää kuolemattomia sanoja suurten tapahtumien hetkellä. Näin poliitikot saavat sädekehän, joka saattaa sokaista myös myöhemmät sukupolvet ja heidän ilmauksensa voivat jäädä elämään kontekstista irtaantuneina. Toiseksi yksilön identiteetti määrittyy kansalaisroolin perusteella siten, miten näyttävästi hän pystyy suhteuttamaan roolinsa yhteisön traditioihin ja näkymiin.

Nämä vähädykset ovat ulottuvuuksia tyylistä, jota kutsun *poliittiseksi kertovuudeksi*. Se tarkoittaa erilaisia tapoja hyödyntää menneisyyttä nykyisessä poliittisessä toiminnassa. Yhteistä kaikille näille tavoille on juonellistaa tai arvottaa menneisyys nykyisyydestä käsin. Menneisyys tavallaan organisoidaan uudelleen nykyisten praktisten tavoitteiden perusteella. Ensin syntyy tarve, että meidän

täytyy toimia nykyisin tietyllä tavalla, minkä jälkeen ryhdymme hakemaan tälle aikomukselle todisteita tai uskottavuusperusteita menneisyydestä (vrt. Jussila 1987, 94). Erotan seuraavat viisi tapaa hyödyntää menneisyyttä:

1) Jatkuvuus eli menneisyyden ja nykyisyyden erottamattomuus. Esimerkiksi Keijo Korhonen on esittänyt, että "historian ja nykyisyyden ero on usein vähemmän kuin veteen piirretty viiva" (Korhonen 1991, 7) tai että "ei vahvasta historiallisesta perinteestä niin vain irrottauduta" (Korhonen 1991, 10). Toisin sanoen hän näkee menneisyyden auktoriteettina, joka määrää kohtalomme. Yksi tunnetuimpia esimerkkejä, joka sitoo myös tulevaisuuden menneisyyden ja nykyisyyden muodostamaan kytkökseen oli Sosialistisen opiskelijaliikkeen hokema 1970-luvulla: "Eteenpäin Otto-Ville Kuusisen viittoittamaa tietä!"

2) Katkos eli selkeä irtaantuminen menneisyydestä tai menneisyyden tietoinen ignoroiminen. Esimerkiksi *Ultimatum isänmaalle* -teoksen tekijäkollektiivi on nähnyt menneisyyden eräänlaisena kauhukuvana, josta se haluaa selkeästi irtaantua hahmotellessaan omaa nuorsuomalaista visiotaan. Kirjoittajien mielestä suomalainen ajattelu on samaistanut valtion ja suomalaisuuden. He olettavat, että tämän 1990-luvulla kriisiin joutuneen ideologian "aatteelliset juuret ovat jo autonomian aikai-

nessa yhteiskunnallisessa ajattelussa” (Penttilä ym. 1994, 12). Tekijät todellakin pyrkivät erottautumaan vanhasta. He pitävät ensimmäisenä tehtävänä ajatella Suomi ja suomalaisuus uudelleen (Penttilä ym. 1994, 19). Tavoitteen mahtipontisuus on hyvin tyypillinen ja looginen uuden poliittisen liikkeen profiloitumiskeino. Katkos menneisyyteen voidaan luoda myös unohtamalla tai vaientamalla tietyt menneisyyden piirteet. Tätä menetelmään sovellettiin räikeästi entisissä sosialistisissa maissa, mutta se ei ole ollut käyttöarvoton muuallakaan – tietyt asiat menneisyydestä on vaivihkaa jätetty huomioimatta poliittisista tarkoituksenumukaisuusystistä.

3) Anteeksianto (josta ks. Arendt 1958, 236-237) eli menneisyyden tekojen sovitus nykyisyydessä. Tämä ongelma on koettu erityisen polttavaksi Saksassa, missä esimerkiksi Kohlin hallitus ryhtyi 1980-luvun alussa aktiivisesti politikoimaan menneisyydellä, jota ei pyrittykään unohtamaan, vaan Kohlin mielestä “kolmannen valtakunnan rikosten alituinen muistaminen on niiden sovittamisen ja hyvittämisen välttämätön edellytys” (Hentilä 1994, 205-206).

4) Imagonrakennus menneisyyden avulla. Esimerkiksi presidentti Mauno Koiviston imagoon on katsottu sisältyvän eräänlainen sankarikertomus, jossa on selkeä kertomuksellinen juoni. Hänen henkilöhistoriansa on yhdistetty Suomen toisen maailmansodan jälkeisen historian keskeisiin käännteisiin (ks. tarkemmin Pekonen 1991, 95-97).

5) Menneisyysargumenttien käyttö suostuttelun tekniikkana ja uskottavuuden vahvistajana. Poliitikot voivat vedota esimerkiksi menneisyydessä eläneisiin auktoritatiivisiin oppi-isiin, oppijärjestelmiin, uskontoihin, traditioihin tai klassikkoteoksiin (ks. Perelman 1982, 94-95). He saattavat viitata esimerkiksi Raamatun vertauksiin tai yhteiskuntasopimukseen. Menneisyyden tapahtumaa tai tilannetta voidaan käyttää myös varottavana tai ideaalisena esimerkkinä.

Yhteenvedon asemesta: Eräs uudelleentulkinta

Olen tässä artikkelissa erottanut omana ehdotukseni neljä poliittista tyyliä, poikkeuksen politiikan, rationalistisen politiikan, odotustuoton ja kertovuuden menneisyydestä. Konkretisoin niitä erään esimerkkitapauksen avulla. Poliittisen tyylin käsite muistuttaa suuresti Esa Väliwerrosen luonnostelema kehyksiä, joilla hän tutkimuksessaan *Ympäristöuhkan anatomia. Tiede mediat ja metsän sairaskertomus* tarkoittaa medioiden tapoja “jäsentää yksittäisiä tapahtumia ja laajempia ilmiöitä ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi, jolla on omat syynsä ja seurauksensa” (s. 108). Väliwerrosen aineistoina on eräiden sanomalehtien kirjoittelu Lapin metsätuhoista sekä tutkijoiden ja toimittajien haastattelut asiasta.

Väliwerrosen on löytänyt kolmenlaisia kehyksiä kuvata ongelmaa. Tulkitsen niitä mainitsemiä tyylien näkökulmasta; kertovuutta ei kuitenkaan ollut mahdollista soveltaa Väliwerrosen kehyksiin. Väliwerrosen nimittää ensimmäistä kehystä *sairaudeksi*. Pidän sitä yhtenä odotuksen muotona. Metsän sairauden kehys on oire laajemmista muutoksista kuten ympäristön saastumisesta ja ekokatastrofin uhkasta. Metsä kärsii taudista, joka on pelottava (s. 112 ja 114.) Näin sairauden kehys viittaa odotushorisonttiin. Se on yksi visio tai ymmärrys tulevaisuudesta, jonka mediat ovat meille esittäneet. Sairauden kehukseen liittyy myös rationalistisen politiikan elementtejä. Sairautta ei voida tunnistaa ja parannuskeinoja määritellä ilman tiedettä ja asiantuntijoita (ss. 115-117).

Toinen kehys on *kiista*. Se ei tarkoita vain Metsäntutkimuslaitoksen sisäisiä ja tutkijoiden välisiä erimielisyyksiä, vaan sillä on syvällisempikin merkitys. Kiista organisoii yhteiskunnallisten ongelmien syntyä ja kehitystä sekä tuo tähän prosessiin draa-

mallisen jännitteen puolesta-vastaan asetelmiseen (s. 113 ja 118). Kiistat tai konfliktiasetelmat muodostuvat toisin sanoen jonkin uuden tai yllättävän asian tai tapahtuman ympärille. Tässä on kyse poikkeuksen politiikasta.

Kolmas kehys on *hallinta*, joka pitää tiedettä koneena, joka tuottaa tieteellisiä faktoja ongelman määrittelemiseksi ja hallitsemiseksi. Tieteellinen hallinta nousee kiistojen ja politiikoinnin yläpuolelle. Hallinnan kehys normalisoi riskin; se on symbolinen ratkaisu sosiaaliseen pelkoon (s. 114, 121.) On helppo huomata, että hallinnan kehys on lähes kopio rationalistisesta politiikasta.

Väliwerrosen empiiriset havainnot (ks. s. 120) tukevat sitä aiemmin esittämääni väitettä, että poikkeuksen politiikka tai kiistan kehys on ongelma, johon muut tyyli tai kehykset pyrkivät vastaamaan tai reagoimaan. Kysymys Lapin metsien vaa-roista ja metsätuhojen syistä virisi nimittäin kiistan (1978-88), minkä jälkeen syntyi laaja yksimielisyys Kuolan päästöjen uhkasta Lapin metsille (1989-90). Toisin sanoen kiista eli poikkeus rikkoi normaalitilan ja näin avasi uhkaavaksi mielletyn odotushorisontin. Asia voidaan ilmaista myös siten, että uhkan odotuksesta tuli vallitseva vastaus Lapin metsien kohtaloa koskevaan uuteen ongelmaan.

Tulevaisuudessa piilevän mahdollisen uhkan aiheuttama yksimielisyys, eräänlainen ystävä-vihollinen asetelma, kuitenkin mureni ja kiistat kärjistyivät uudelleen (1991-92). Odotus toisin sanoen vain pyrki luomaan toiminnallisia edellytyksiä ratkaista poikkeuksen ongelma. Uusi ratkaisu toistamiseen nousseeseen kiistaan oli hallinta eli rationalistinen politiikka (1992-95). Uhka alkoi väistyä ja se ymmärrettiin normaaliksi riskiksi, joka on hallittavissa tieteellisen politiikan avulla.

Kirjallisuus

- Arendt Hannah: *The Human Condition*. University of Chicago Press, Chicago 1958.
 Arendt Hannah: *Between Past and Future*. Meridian Books, Cleveland 1961.
 Hariman Robert: *Political Style. The Artistry of Power*. The University of Chicago Press, Chicago 1995.
 Hentilä Seppo: *Jaettu Saksa, Jaettu Historia. Kylmä historiasota 1945-1990*. Historiallisia tutkimuksia 183. Helsinki 1994.
 Jussila Osmo: *Maakunnasta valtioksi*. WSOY, Helsinki 1987.
 Korhonen Keijo: *Tämä maa ei ole kauppa*. RBL Kustannus. Kajaani 1991.
 Lappalainen Pertti: Vallan horisontti. *Tiede & Edistys*, 1/1995(a)
 Lappalainen Pertti: Poliitiikan tasot ja ulottuvuudet. Teoksessa Ruostetsaari Ilkka (toim.): *Vaalit, valta, vaikuttaminen*. Tampere University Press. Tampere 1995(b).
 Lappalainen Pertti: Luontosopimus politiikan ideaalina. *Politiikka* 2/1996.
 Mason Ronald M.: *Participatory and Workplace Democracy. A Theoretical Development in Critique of Liberalism*. Greenwood Press. Carbondale 1982.
 Noponen Martti: *Politiikka tutkimuksen kohteena*. WSOY. Helsinki 1992.
 Oakeshott Michael: *Rationalism in Politics 1947*. Teoksessa Oakeshott Michael: *Rationalism in Politics and Other Essays*. Methuen. London 1962.
 Oakeshott Michael: *Scientific Politics. The Cambridge Journal*, 6/1948.
 Oakeshott Michael: *On Human Conduct*. Clarendon Press. Oxford 1975.
 Pateman Carole: *Participation and Democratic Theory*. Cambridge University Press. Cambridge 1970.
 Pekonen Kyösti: *Symbolinen modernissa politiikassa*. Jyväskylän yliopisto - Nykykulttuurin tutkimusyksikkö 25/1991.
 Penttilä Risto E. J. ym.: *Ultimatum isänmaalle. Nuorsuomalainen näkemys Suomen mahdollisuuksista*. Otava. Helsinki 1994.
 Perelman Chaim: *The Realm of Rhetoric*. University of Notre Dame Press. Notre Dame 1982.
 Serres Michel: *Luontosopimus*. Vastapaino. Tampere 1994.
 Summa Hilka: *Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: Tapaus asuntopolitiikka*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja, A 17. Espoo 1989.
 Walzer Michael: *Essays on Diobedience, War and Citizenship*. Harvard University Press. Cambridge, Mass. 1970.
 Varto Juha: *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Kirjayhtymä. Helsinki 1992.
 Väliwerrosen Esa: *Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus*. Vastapaino. Tampere 1996.